

CASTOR ÉS POLLUX: ZENÉS ISKOLADRÁMA
A XVIII. SZÁZAD KÖZEPÉRŐL

Beszámolómmal és a közösen hallgatott muzsikával Staud Géza emlékének szeretnék áldozni, akinek nem csupán a jezsuiták iskoladrámái, de főleg a soproni gimnáziumuk színjátéka volt egyik kedves témája. — Még volt alkalmam elmondani örömet, hogy az 1743-ból való és Castor és Polluxról szóló iskoladráma kottáját megtalálták és előadták, de a közben megszerzett kazetta meghallgatására betegsége és halála miatt nem kerülhetett sor.

Valóban örömet jelent számunkra, ha egy 18. századi iskoladráma teljes zenei anyaga, partitúrája és szólamai nagy része előkerül. Bár sok adatunk van a jó néhány szerző művéről is tudunk, amelyeket ezek keretében adtak elő, kotta azonban vajmi kevés ismert.

Már az 1984-ben megjelent Sopron zenéje a 16–18. században c. monográfiámban hírt adhattam arról,¹ hogy a túrócszentmártoni Matica Slovenskában megtalált és Castor és Pollux történetéről írt kompozíció kéziratáról L'uba Ballová és Ján Albrecht pozsonyi zenetörténészek 1980-ban Brűnben a Musica theatrialis c. kollokvium alkalmával beszámoltak. Majd L'uba Ballová a pozsonyi Hudobny Život 1980. dec. 22-i számában ismertette a művet. Ján Albrecht vezényelte a hangversenyszerű előadást a pozsonyi várban a Szlovák Nemzeti Múzeumban 1980. dec. 28-án, 30-án és 1981. jan. 7-én. A rádió felvétele 1981 nyarán készült el. Azóta L'uba Ballová a Szlovák Nemzeti Múzeum Historia c. folyóiratának 1987. évi számában részletesebben foglalkozik a mű származásának történetével, a Castor és Pollux és vele együtt talált néhány korabeli tánc kéziratával is,² Ján Albrecht pedig kiadásra készítette elő és a lemez felvételét is vezeti. A következő évben várható a kotta és a hanglez megjelenése Pozsonyban. Mi már Ján Albrecht jóvoltából az új lemezfelvétel kazettájáról hallgathatjuk a darabot.

A Matica Slovenska B VI–120 számmal jelzett és 49 lapból álló parti-

rész: még a barokk szonáta egy témájúsága él itt. A téma bemutatása után igen sűrű ellenpontozású középész következik, majd visszatér a téma a kezdő hangnemben, C durban. (Nyitány)

A szövegíró a testvérek életéből azt a részt választotta, amikor Castor már halott. Pollux a 2. számú recitativóban testvérét gyászolja és a halál után vágyódik. A 3. számú áriájának két szakaszában az Olympost kéri, nyissa meg számára kapuit. A zenekari bevezetés 3/4-es, egyre emelkedő, széles ívű dallama fokozódó vágyat fejez ki, az ária dallama azonban még teljesen barokk ritmusokban épül, a kíséret a barokk visszhanghatást is alkalmazza. A zenekari bevezetés kétszeri ismétlése az énekes két dallamával rondóformát hoz létre a b a c a sorrendben. Sok szövegismétlést hallunk, amelyekkel egyre szenvedélyesebbé válik Pollux kérése. (Rec. + ária)

A 4. számú recitativóban Jupiter meghallja Pollux könyörgését, ő pedig szenvedélyesen kéri, halálával tegye lehetővé Castor életét. Az 5. számú áriájában Jupiter tonans határozott méltóságával adja ki a rendeletet, hogy végezzenek az egyikkel és támasszák fel a másik testvért. Ennek az áriának is az előzőhöz hasonlóan rondó a formája, de kissé bővítve a b a b a c c a keretté. (Rec. + ária)

A 6. számú recitativóban Jupiter parancsát a Halál végrehajtja, Pollux elhaló és Castor éledő hangját halljuk. A 7. számú áriában Castor boldogan énekel a testvéri szeretet végtelen erejéről. A prológusnak záró áriája ez a trombiták fényes kíséretével. Pompás Da Capo áriát hallunk a barokk kantáták és oratóriumok hatásos A A B A formájában. (Rec. + ária)

A 8. számú áriában, az első közzétételben a csillagos ég szférájából az újra élő Castor szimbolikus alteregója, Justus szelleme szól le hozzánk, megtanítva bennünket a két testvér áldozatának értékére és tanulságára. Mindezt a barokk oratóriumok kedvelt ún. pastorál lejtésével, 12/8-os ütemekben teszi, amelyet akár Bach vagy Händel karácsonyi oratóriumában, de Liszt Les preludes-jében is kedvelünk. Ez is háromtagú, Da Capo formában épül. (Ária)

A legszínesebb recitativó a 9. számú: A Castort megszemélyesítő Justus szelleme bolyongása közben mégis összetalálkozik Justinianussal, Pollux szellemével. A legtipikusabb barokk effektust alkalmazza szerzőnk a két testvér közeledéséhez, a visszhangot. Joggal követi ezt a barokk fugátók szerkezetét alkalmazó 10. számú kettősük kürt, oboa szólóival ellenpontozva. Ez is természetesen háromtagú, visszatérő formájú. Önfeledt örömközből Castor azaz Justus ocsúdik fel, a 11. számú recitativóban a hege-

dűk vihart jelző lerohanásának és felfutásának kíséretében menekülésre szólítja fel testvérét. (Rec. + ária + rec.)

A mű epilógusa hozza meg a végső győzelmet. A 12. számú recitativóban a Halál és a Szeretet harcát halljuk a testvérekért, de a Szeretet győz: sola vincit Caritas! A 13. számú zárótételben Pollux szelleme, Justinianus, Charitással együtt Justust azaz Castort ünnepli, mivel a végső győzelmet az áldozatot vállaló Polluxnak is megszerezte. Méltó a babér-ra! Ámde te, földi ember is méltó leszel erre, ha követed példáját. De ugyanezt érdemli az Esterházy-család is, mert a szeretetet ápolják. Céloznak ezzel az iskolával való szoros kapcsolatukra, jóságukra! – A csupán negyed és nyolcad lejtésű énekszólamokat a fúvósok és a vonósok sokszí-nű tizenhatod ritmusokkal járják körül és tartják a folyton fokozódó diadal hangulatában. E záró tételt hallgatva az az érzésem, hogy ebbe a kettősbe bizonyára a diákok kórusa is belekapcsolódott legalábbis a forró taps utáni ismétlésébe!

JEGYZETEK

1. 134. l.
2. Hudba v školských Hrách na Slovensku címmel, 313–338. l.
3. *Bárdos* 133–134., 231. l.; *Tank*, 188, 228, 247, 334–335. l. – Tank átvéve Dreó számadáskönyvi adatait Johann Parzelt-nek írja, de az Acta Musicalia 521 és 547. sz. eredeti számadáskönyvi iratokon biztosan Johann Pazelt szerepel (OSzK Zeneműtár).
4. Uo. 127., 129–130., 133. l.; *Szigeti*, 342–346. l.
5. *Bárdos*, 226. l.